

CONSIDERAȚII PRIVIND SUBROGAȚIA PERSONALĂ

Lect.univ.dr. Vali Ileana-Niță
Lect. univ. dr. Anișoara Băbălău
Universitatea din Craiova

Personally substitution or creditor rights substitution consist replace the creditor of the obligational juridical rapport whit another person who pay the debt of creditor and so become the new creditor of liable.The substitution in the creditor rights is conventional or legal and it realize guarantee function for the another person who paid and it realize the credit to liable function.

1. Preliminarii. În dreptul civil subrogația este personală și reală. Subrogația reală constă în înlocuirea unui lucru cu un altul, a unei valori cu o alta, așa cum se întâmplă atunci când prețul obținut pe un lucru sau bunul cumpărat cu acest preț ia locul și poziția juridică a bunului înstrăinat. Această instituție este analizată în cadrul materiei Teoria generală a drepturilor reale. Subrogația personală sau subrogația în drepturile creditorului, întâlnită în materia obligațiilor, constă în înlocuirea creditorului dintr-un raport juridic obligațional cu o terță persoană care plătește datoria creditorului și care astfel devine noul creditor al debitorului¹. Creditorul înlocuit în aceste condiții se numește creditor plătit sau accipiens, întrucât el a acceptat plata. Terțul care îl înlocuiește se numește terț sau creditor subrogat (solvens) pentru că el a efectuat plata. Debitorul se numește debitor cedat.

Acțiunea de restituire a solvensului (a terțului care a achitat datoria care nu-i aparține) se poate întemeia fie pe o plată nedatorată, dacă acțiunea se îndreaptă împotriva accipiensului, fie pe o gestiune de afaceri sau îmbogățire fără justă cauză, dacă se pornește împotriva debitorului. Dezavantajul acestor acțiuni constă în faptul că terțul plătit nu poate beneficia de garanțiile și accesoriile dreptului de creanță, garanții pe care creditorul le-a avut față de debitor. Acesta este motivul pentru care legiuitorul a pus la îndemâna celor interesați instituția juridică a plății² prin subrogare (art. 1106-1109 C.civ), prin intermediul căreia drepturile creditorului se transmit solvensului, care avea calitatea de terț față de raportul juridic inițial intervenit între creditor și debitor. Dispozițiile referitoare la plata prin subrogare sunt introduse în mod greșit de legiuitor în capitolul rezervat stingerii obligațiilor (art. 1106-1109 C.civ.), întrucât elementul caracteristic al acestei instituții nu îl constituie stingerea obligațiilor, ci substituirea terțului plătit în drepturile creditorului. Înlocuirea noului creditor are loc prin subrogare numai atunci când datoria s-a plătit creditorului inițial, în locul debitorului cedat. Persoana care plătește datoria altuia (solvensul) își rezervă dreptul de a fi plătit de debitor, exceptând cazul când a dorit să-l gratifice. Prin plata cu subrogații, creanța creditorului inițial se stinge. În situația în care această obligație nu s-ar stinge ci s-ar naște o nouă obligație, atunci această operațiune juridică ar fi o novație cu schimbare de debitor. În cazul subrogației, debitorul rămâne în continuare obligat față de solvens, singurul element nou în raportul de obligație, creanța rămânând neschimbată³. Subrogația în drepturile creditorului prin plata creanței îndeplinește funcția de garanție

¹I. Albu, Drept civil. Contractul și răspunderea contractuală, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 207

² Deși subrogarea este tratată ca plată, aceasta are drept efect nu stingerea creanței, ci transferarea ei.

³L. Pop, Teoria generală a obligațiilor, Ed. Lumina Lex, Cluj-Napoca, 1998, p. 462

pentru terțul plătitor⁴. În același timp ea îndeplinește și funcția de creditare a debitorului, iar terțul (creditorii debitorului) nu suferă nici un prejudiciu prin schimbarea persoanei creditorului. Noul creditor se bucură nu numai de acțiunile ce puteau fi introduse de creditorul inițial ci și de acțiunile sale personale. În cazul în care primele acțiuni nu-i asigură suficientă protecție, el va putea recurge la acțiunile personale obținute pe calea subrogației. În funcție de izvoarele sale, subrogația este de două feluri: subrogație legală, atunci când ia naștere în puterea legii fără să fie cerut consimțământul părților, și subrogație convențională, când ia naștere din voința părților, fiind consimțită fie de creditor, fie de debitor.

2. Subrogația convențională consimțită de creditor este prevăzută de art. 1107⁵ C.civ. potrivit căruia subrogația trebuie să fie expresă, în sensul că trebuie să fie făcută astfel încât intenția părților de a se încheia o asemenea operație trebuie să rezulte cu certitudine⁶ și trebuie să se facă concomitent cu plata. Voința creditorului de a subroga în drepturile și acțiunile sale un terț, care a plătit creanța, trebuie să fie neîndoielnică, înlocuirea făcându-se de regulă prin chitanța pe care creditorul o eliberează solvensului. A doua condiție a subrogației consimțită de creditor o constituie concomitența plății. Astfel, dacă înlocuirea creditorului se realizează înainte de plată, am fi în prezența unei cesiuni de creanță, și nu a unei subrogații. Înlocuirea nu poate fi făcută după plată întrucât creanța este deja stinsă⁷.

De regulă, părțile redactează o chitanță în care sunt menționate atât plata cât și subrogația, întrucât deși s-ar putea redacta două înscrisuri, purtând aceeași dată, terții ar putea contesta simultaneitatea operațiilor. În situația în care se susține că datoria s-a stins printr-o altă plată făcută de altcineva, această stingere a creanței înainte de efectuarea subrogației nu va putea fi dovedită decât prin înscrisuri cu dată certă anterioară chitanței sau actului care constată subrogația. Subrogația se realizează numai cu consimțământul creditorului, fără a fi necesar consimțământul debitorului, întrucât acesta nu este parte în contractul încheiat între creditor și terțul solvens, iar pe de altă parte el nu poate fi prejudiciat prin schimbarea persoanei creditorului. Pentru validitatea convenției dintre creditor și terțul solvens se aplică principiul consensualismului actelor juridice, cu respectarea regulilor de drept comun (art. 1191 C.civ.) în ceea ce privește proba subrogației. Pentru a fi opozabilă terților, chitanța prin care se atestă plata trebuie să aibă dată certă.

3. Subrogația convențională consimțită de debitor, prevăzută de art. 1107 alin. 2 C.civ., intervine în cazul în care debitorul, printr-o convenție cu o terță persoană, se împrumută cu o sumă de bani pentru a-și plăti datoria și subrogă pe împrumutător în drepturile creditorului⁸. Această subrogație prezintă pentru debitor avantaje, fără a aduce atingere drepturilor creditorului inițial sau ale terților. Astfel, pentru a se libera față de

⁴Societățile de asigurare după ce plătesc creditorului prima de asigurare se întorc prin intermediul subrogației împotriva debitorului real al acestuia.

⁵Art. 1107 alin. 1 C.civ.: "Când creditorul primind plata sa de la o altă persoană, dă acestei persoane drepturile, acțiunile, privilegiile sau ipotecile sale, în contra debitorului; această subrogație trebuie să fie expresă și făcută tot într-un timp cu plata."

⁶P.M. Cosmovici, *Drept civil. Drepturi reale. Obligații*. Legislație Ed. All, București, 1994, p. 236

⁷C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. All, București, p. 319

⁸De exemplu, în cazul în care debitorul are de achitat o datorie care este producătoare de dobânzi mari, pentru achitarea rapidă a acestei datorii debitorul se împrumută de la un terț care îi acordă împrumutul cu o dobândă mai mică.

creditorul inițial, debitorul poate recurge la orice modalitate cu condiția ca aceasta să nu contravină legii și să nu lezeze drepturile subiective ale celorlalte persoane. Prin efectuarea plății valabile, drepturile creditorului inițial încetează, dar se transmit împrumutătorului. Ceilalți creditori ai debitorului nu au interes să se opună subrogației întrucât situația lor rămâne aceeași, indiferent dacă creanța aparține creditorului inițial sau altei persoane.

Actul de împrumut trebuie să se facă în formă autentică și trebuie să cuprindă mențiunea expresă potrivit căreia suma se împrumută pentru a plăti datoria. De asemenea, chitanța de plată a creanței trebuie să se facă în formă autentică și trebuie să cuprindă mențiunea expresă în raport cu care datoria se plătește cu suma împrumutată de la noul creditor. Subrogația consimțită de debitor este așadar un act juridic solemn. Neîndeplinirea acestor condiții atrage nulitatea absolută a convenției, întrucât interesul protejat este de ordine publică, fiind general pentru a împiedica fraudele împotriva terților⁹.

4. Subrogația legală. Art. 1108 C.civ., prevede patru cazuri de subrogație legală: când creditorul plătește unui alt creditor cu rang preferențial¹⁰ (art. 1108 pct. 1 C.civ.); când dobânditorul unui imobil ipotecat plătește pe creditorul care are un drept de ipotecă asupra aceluși imobil (art. 1108 pct. 2 C.civ.); când cel obligat împreună (codebitorul) cu alții sau pentru alții (fidejutorul) plătește pentru că are interes a lichida datoria (art. 1108 pct. 3 C.civ.); când moștenitorul care a acceptat moștenirea sub beneficiu de inventar plătește o datorie a succesiunii din propriul său patrimoniu (art. 1108 pct. 4 C.civ.).

5. Art. 1108 pct. 1 C.civ. prevede cazul în care un creditor plătește altui creditor de rang preferențial. Primul creditor are interes să plătească atunci când creditorul cu rang preferențial amenință să scoată la vânzare bunul asupra căruia există garanția sa reală într-un moment în care prin prețul obținut pentru bun nu ar fi îndeștulat decât creditorul cu rang preferențial. Plătind pe cel cu rang preferențial, primul creditor se subrogă astfel în drepturile sale și va putea aștepta până în momentul în care prin vânzarea bunului, vor putea fi acceptate atât creanța pe care a plătit-o cât și propria sa creanță¹¹. Pentru a opera această subrogație este necesar să fie vorba de o plată făcută de către un creditor și nu de către un terț¹². De subrogația legală poate beneficia orice creditor, cu condiția ca acela pe care îl plătește și în locul căruia urmează să se subroge să aibă un rang superior datorită unei ipoteci sau unui privilegiu, și nu a unei situații asemănătoare. Pentru a opera această subrogație legală, plata trebuie să fie integrală, adică să cuprindă atât creanța efectivă cât și dobânzile datorate de debitor creditorului anterior datorită gradului său preferențial, deoarece o plată parțială nu poate duce decât la o subrogație convențională consfințită de creditor. Există situații în care creditorul preferat poate refuza plata integrală oferită de un creditor posterior, deși în cazul subrogației de plin drept nu este cerut consimțământul creditorului și în caz de refuz, se recurge la oferta reală urmată de consemnarea sumei, întrucât nu se poate admite un lanț de subrogații care ar conduce la încălcarea prevederilor art. 1108 alin. 1 C.civ.¹³.

⁹I. Dogaru, *Drept civil. Ideea curgerii timpului și consecințele ei juridice*, Ed. All Beck, București, 2002, p. 717

¹⁰Este cazul creditorului chirografar care este de rang inferior, plătește creditorului ipotekar de rang superior.

¹¹C. Stătescu, C. Bîrsan, *op. cit.*, p.318

¹²T.R. Popescu, P. Anca, *Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Științifică, București, 1968, p. 302

¹³I. Dogaru, *op. cit.*, p. 724

6. Art. 1108 pct. 2 C. civ. prevede cazul în care dobânditorul unui imobil ipotecat plătește pe creditorii care au un drept de ipotecă asupra imobilului, el având interes să-i plătească pentru a împiedica urmărirea silită a imobilului (scoaterea lui la vânzare de către creditorii ipotecari). În aceste condiții cumpărătorul va dobândi ipoteca asupra propriului său imobil având rangul creditorilor plătiți. Dobânditorul imobilului ipotecat nu este ținut de datoriile autorului său, iar creditorii ipotecari ai vânzătorului pot urmări imobilul la orice persoană la care s-ar găsi. Dobânditorul are interesul să-i plătească pe creditorii ipotecari în cazul în care s-ar teme de o evicțiune sau de o acțiune în rezoluțiune sau anularea vânzării. Plătind astfel pe creditorii ipotecari și subrogându-se în drepturile lor el va avea siguranța că-și va recupera prețul plătit. În loc să-i plătească prețul vânzătorului, dobânditorul imobilului ipotecat îi va plăti pe creditorii ipotecari în ordinea legală de preferință. În aceste condiții, cumpărătorul este liberat de datorie față de vânzător și este subrogat în drepturile creditorilor pe care i-a plătit. Dobânditorul imobilului trebuie să facă plata creditorilor ipotecari sau care dețineau privilegiul asupra imobilului. Plata trebuie să fie reală și efectivă, întrucât simpla promisiune de a plăti nu este suficientă pentru a opera subrogația.

7. Art. 1108 pct. 3 C.civ. prevede subrogația de plin drept, în locul creditorului plătit, a acelei persoane care era ea însăși debitor alături de cel în locul căruia a plătit sau care era ținută pentru datoria acestuia. Această subrogație presupune o creanță cu mai mulți debitori principali sau subsidiari și unul dintre ei are interes să plătească întreaga datorie. În general, această dispoziție se întemeiază pe ideea de echitate, fiind justificat să se acorde subrogația persoanei care a plătit mai mult decât datoria sa. Această subrogație nu se întâlnește în cazul obligațiilor divizibile întrucât fiecare debitor este obligat numai pentru o anumită parte a datoriei. Acești debitori vor putea invoca subrogația convențională întrucât în acest caz nici unul din debitori nu este obligat cu alții sau pentru alții. Din aceste motive subrogația legală nu aparține moștenitorului universal sau cu titlu universal care a plătit o datorie chirografară a moștenirii peste partea ce i-ar fi revenit, întrucât datoriile succesiunii se împart între toți moștenitorii, fiecare plătindu-le proporțional cu partea lor ereditară, conform art. 777 C.civ. Pentru a opera această subrogație trebuie ca terțul plătit să fie obligat la plata datoriei și să nu plătească propria sa datorie.

Art. 1108 pct. 3 C.civ. privește două categorii de subiecți care beneficiază de subrogația legală și anume, persoanele obligate "împreună cu altul" adică codebitorii unei obligații indivizibile, codebitorii solidari, fidejuserii în raporturile dintre ei, precum și persoanele obligate "pentru altul", adică fidejuserul obligat personal în cazul în care debitorul nu ar plăti, terțul detentor al imobilului ipotecat pentru garantarea datoriei debitorului care plătește pe creditorii înscrși asupra imobilului.

Codebitorul solidar, care a plătit întreaga datorie este îndreptățit să se întoarcă împotriva celorlalți codebitori solidari și să le pretindă tot ceea ce a plătit peste partea lui. În situația în care unul din codebitori este insolubil, pierderea cauzată de insolabilitatea acestei persoane se împarte între ceilalți codebitori solvabili și cel care a făcut plata (art. 1053 alin. 2 C.civ.). Fidejuserul care a plătit datoria este subrogat în toate drepturile pe care creditorul le avea împotriva debitorului (art. 1070 C.civ.) fiind suficient ca plata făcută de fidejuser să fie folositoare debitorului. Spre deosebire de codebitorul solidar, fidejuserul poate beneficia de acțiunea în regres împotriva fiecăruia dintre ei pentru toată suma plătită. Subrogația îi transmite fidejuserului toate drepturile pe care creditorul le avea împotriva debitorilor, cu condiția ca fidejuserul să fi garantat pe toți debitorii principali solidari, întrucât dacă nu a garantat decât pe unul din ei, este subrogat pentru suma plătită împotriva

acestui din urmă, dar nu se poate îndrepta împotriva celorlalți decât în măsura recursului pe care l-ar avea codebitorul garantat.

8. Art. 1108 pct. 4 C. civ. prevede cazul în care subrogația operează în folosul moștenitorului sub beneficiul de inventar¹⁴, care a plătit din propriul său patrimoniu datoriile succesiunii. În situația în care acest moștenitor plătește datoria din propriul său patrimoniu, i se subrogă în drepturile creditorului succesoral plătit, beneficiind de garanțiile pe care acesta le avea asupra bunurilor succesoriale. Dacă moștenitorul acceptă o succesiune pur și simplu, el devine debitor al creditorilor succesiunii și ar putea invoca numai subrogația prevăzută de art. 1108 pct. 3 C.civ. Pentru a opera subrogația legală prevăzută de art. 1108 pct. 4 C.civ., este necesar ca moștenitorul beneficiar să plătească datoriile moștenirii cu banii săi, pentru că dacă plata a fost făcută cu bunurile succesoriale activul moștenirii aparține creditorilor și este gajul lor. Această subrogație nu este admisă decât în limitele prevăzute de lege. Moștenitorul care a plătit o datorie chirografară peste limita dreptului său de moștenire nu va fi subrogat în drepturile creditorului în lipsa unei subrogații convenționale, întrucât numai pentru acea parte putea fi obligat la plata datoriei. Acceptarea moștenirii sub beneficiul de inventar nu împiedică împărțirea datoriilor între comoștenitori, iar moștenitorul beneficiar nu este obligat să plătească decât partea lui din datorie. La aceste cazuri de subrogație prevăzute de Codul civil, se mai adaugă un caz nou, distinct prevăzut de art. 22 alin. 1 din Legea nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările în România¹⁵. În cazul asigurărilor de bunuri și de răspundere civilă, asiguratorul este subrogat în toate drepturile asiguratului sau ale beneficiarului asigurării împotriva celor răspunzători de producerea pagubei, în limitele indemnizației primite.

¹⁴Moștenitorul, ca urmare a acceptării succesiunii sub beneficiul de inventar, răspunde de datoriile succesiunii în limitele activului succesoral.

¹⁵ Art. 22 alin. 1 din Legea nr. 136/1995: În limitele indemnizației plătite în asigurările de bunuri și de răspundere civilă, asiguratorul este subrogat în toate drepturile asiguratului sau ale beneficiarului asigurării contra celor răspunzători de producerea pagubei.